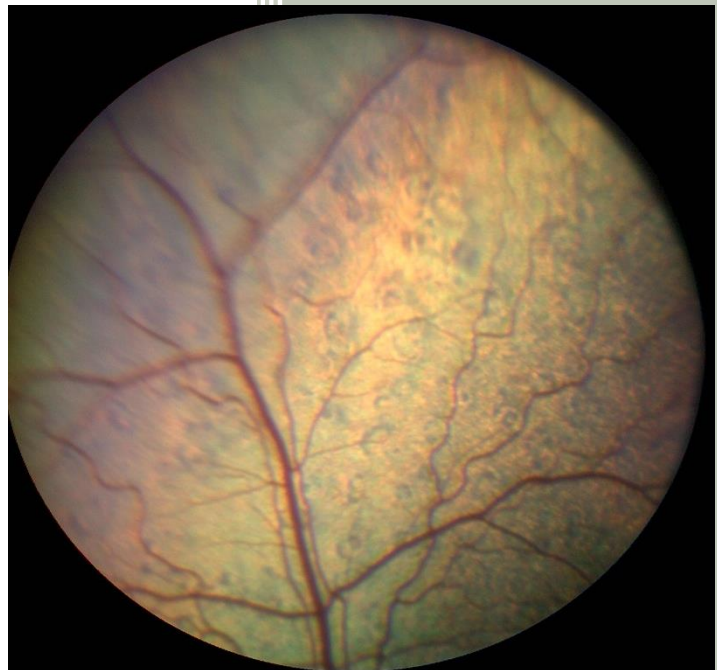

Øyelysernes historie

Ellen Bjerås 2015

Innhold

Hvordan det hele begynte.....	2
Utdanningen finner sin form.....	2
Eksamen og videreutdanning.....	5
NSVO.....	6
NKKs rolle.....	6
Kattene	8
Nordisk samarbeid om utdanning og autorisering	8
Attestene	9
Dagens situasjon.....	11
Avlsanbefalinger	12
Informasjon til eiere og oppdrettere	12
Fremtidige utfordringer.....	13

Hvordan det hele begynte.

Hundeavl har alltid vært preget av linjeavl som et ledd i å utvikler raser og forsterke ønskede karaktertrekk. Men dessverre er det ikke slik at man alltid bare forsterker de ønskede trekkene, man drar oftest noen nisser med på lasset. Dette ble på et tidspunkt klart for oppdrettere, som gjennom nasjonalt og internasjonalt samarbeid skaffet seg kunnskap om rasebetingede sykdommer. En sykdomsgruppe som tidlig kom i søkelyset, var de arvelige øyesykdommene. Man hadde langt fra den kunnskap vi har i dag, men man kunne observere at enkelte sykdommer viste klare rasedisposisjoner, og at de ofte fulgte linjer innen rasene.

På slutten av syttitallet og tidlig åttitallet bredte det seg et ønske blant oppdretterne om at øynene på avlsdyr, først og fremst puddel, retrievere og dvergschnauzer, skulle undersøkes. Først ute med et systematisk opplegg i Norden var Sverige, og så fulgte de andre nordiske landene etter. Størst fokus var det på PRA og katarakt, og resultatet av undersøkelsen skulle resultere i en attest. I utgangspunktet var øyeundersøkelse («øyelysing») noe alle veterinærer kunne gjøre. Men noen veterinærer innså tidlig at man trengte mer enn bare basale kunnskaper om øyesykdommer for å kunne utstede attester. Disse veterinærene var i første rekke Trond og Torill Bergsjø, samt Petter Heim, Kjell Kongsengen, Ellen Bjerkås og Edvard Smidt. I tillegg foretok Anders Strande, som var professor i kirurgi på veterinærhøgskolen, øyeundersøkelser. Det ble derfor studieturer til utenlandske veterinærer med høyere kvalifikasjoner, først og fremst til Keith Barnett ved Newmarket i England og til Kristina Narfström i Sverige. De samme utenlandske ekspertene ble invitert til Norge, dels for å undersøke norske hunder, dels for at de første norske veterinærene skulle få opplæring. I tillegg hadde de samme veterinærene sine egne treningssamlinger hvor man fraktet med seg lånte hunder med forskjellige øyesykdommer for at funnene kunne diskuteres og vurderes.

Utdanningen finner sin form

Men fremdeles var det slik at oppdretterne kunne gå til sin faste veterinær og får utstedt en attest. Det var ingen retningslinjer for hvordan en øyeundersøkelse skulle gjennomføres, og ingen krav til hva slags utstyr som skulle brukes. Det sier seg derfor selv at mange av de tidlige attestene var temmelig verdiløse.

For å kunne tilby oppdretterne et bedre grunnlag for utvalg av avlsdyr, ønsket man å få til et opplegg med definert utdanning og avsluttende eksamen. I noen land hvor tilsvarende opplegg var under utvikling, var det de nasjonale kennelklubbene som sto for autorisering av øyelysere. I Norge anså man ikke dette for å være et heldig opplegg, ut fra prinsippet om at utdanning og autorisering skulle skje i regi av veterinærenes egne organer. Man ønsket en standardisert utdanning og et fastsatt eksamenssystem. Saken ble initiert og utarbeidet av Trond Bergsjø i samarbeid med Ellen Bjerkås som på det tidspunkt var henholdsvis formann og viseformann i SVF. Etter et vedtak på SVFs årsmøte om å gå videre med saken – vedtaket var for øvrig ikke enstemmig - fremla Trond forslaget til behandling for DNV sitt sentralstyre. Forslaget gikk ut på at

utdanning og eksamen skulle overvåkes av DNV og at de veterinærene som kvalifiserte seg skulle autoriseres som «attestutstedere for arvelige øyesykdommer». Det var bare disse veterinærene som i fremtiden skulle kunne utstede øyeattester. Man var bevisst på ikke å bringe inn begrepet «spesialist» i denne sammenheng. DNVs sentralstyre var fremsynt, og i 1985 ble ordningen godkjent.

Autorisasjon av attestutstedere, arvelige øyelidelser.

Sentralstyret vedtok i 1985 å få etablert en norsk autorisasjonsordning for attestutstedere når det gjelder arvelige øyelidelser.

Ordningen er nærmest en nøyaktig kopi av den ordningen som har vært etablert i Sverige i noen år.

Det stilles etter måten store krav til erfaring/praksis i øyesykdommer på hund/katt for å kunne framstille seg til prøve for autorisasjon.

Det var 15 søkere som ville gå opp til prøve våren 1986 her i landet. En egen vurderingskomite bestående av professor Anders Strande og ve-

terinær John Presthus har vurdert søkerne. 6 ble uten videre funnet kvalifiserte etter regelverket for å framstille seg til prøve.

Sentralstyret gav ytterligere 5 veterinærer dispensasjon for å kunne framstille seg til prøve nå i vår, da etter anbefaling fra vurderingsutvalget. 4 søkere ble funnet ikke å ha tilstrekkelig dokumentert erfaring og de ble ikke innvilget dispensasjon av sentralstyret.

Den første autorisasjonsprøven holdes her i landet ca. 20. juni og sensor under prøvene er den engelske veterinær Dr. Barnett.

Sentralstyret har vedtatt at forholdene vil bli lagt til rette for at det hvert år kan arrangeres autorisasjonsprøver her i landet, i alle fall så lenge det er behov og interesse for dette.

Norsk Veterinærtidsskrift 1986 98, 4

Imidlertid skjedde dette ikke uten protester fra kolleger som mente at var man autorisert som veterinær, hadde man rett til å tilby alle former for veterinære tjenester. Det fremkom mye kritikk, blant annet gjennom innlegg i veterinærtidsskriftet. Flere kolleger aksepterte ikke avgjørelsen, men fortsatte å utstede attester. Sakte men sikkert døde dette bort, og etter noen år var ordningen etablert.

Ad autorisering av attestutstedere for arvelige øyelidelser

Spesialiseringen innenfor veterinærmedisinen trenger seg fram på alle fronter. I store sentra og i meget tettbebygde strøk lar dette seg gjennomføre. I land som ligger sydligere enn oss, Danmark, Tyskland, Be.Ne.Lux-landene o.s.v., har vi spesialister for de forskjellige dyrearter. Det er imidlertid en vesentlig forskjell mellom f.eks. storfe- og smådyrspesialister. Landbrukets økonomiske kår setter en grense for hva storfespesialisten kan foreta av kurativ behandling. Smådyrpraktikeren har derimot mye større mulighet for teknisk utfoldelse innen faget. I gruppepraksiser og avløsninger kollegaer imellom blir det ofte slik at smådyrspesialisten kan erstatte ekspertten for storfe, mens det motsatte kanskje ikke blir akseptert.

Når det gjelder de krav som stilles til de norske eksperter i arvelige øyelidelser vil jeg spesielt kommentere pkt. 4:

– Under veiledning av veterinær med tilstrek-

kelig klinisk kompetanse ha undersøkt minst 1000 hunder/katter for de vanligste arvelige øyesykdommer.

Dette kravet siler ut storparten av veterinærene utenfor store sentra, eksempelvis Oslo. Jeg mener at interesserte kollegaer bør gis en rimelig sjans til å oppfylle kravene ved å innkalles til NVH å få gå gjennom oppsamlete kasus en eller annen gang før eksamineringen. En form for et intensivkurs kun i arvelige øyelidelser måtte kunne arrangeres. Kollegaer i utkantstrøk må få rett til å gå opp til eksamen for å testes om de er faglig dyktige nok til å kunne utføre denne jobben, selv om de ikke kan oppfylle de krav som bare er mulig å oppnå for en liten gruppe veterinærer bosatt i og omkring Oslo.

Ikke minst for hundeeierne må det være ønskelig at ekspertisen spredes litt ut over vårt langstrakte land.

Hallvard Sommerseth

Autorisasjon av attestutstedere – en snikspesialisering

Det er et betenkelig vedtak som i sin tid ble fattet på årsmøtet '84, i Smådyrpraktiserende veterinærers forening, da det ble besluttet å iverksette autoriseringen av attestutstedere for arvelige øyelidelser. Jeg tenker på m å t e n dette ble gjort på. Enda verre var de regler for autorisasjon som ble fastsatt av D.N.V.'s sentralstyre. Jeg viser i denne forbindelse til annonse i NVT nr. 11, 1985, som omhandler disse regler.

Det kreves tre års smådyrpraksis. Hva med nyutdannede veterinærer som vil starte egen klinikkvirksomhet? De skal da måtte vente i tre år før de i det hele tatt får muligheten til autorisasjon, og det i en oppbyggingsfase hvor en har stort behov på klienttilgang, en klar disfavourering av yngre kolleger.

Så til det kravet om etterutdanningskurs i generell oftalmologi. Forut for enhver eksaminasjon forløper et kurs som omhandler det tema som det skal eksamineres over. Hva skjer her?

Norsk Veterinærtidsskrift 1986 98, 5

393

Så er det enkelte som hevder at interesserte kan reise utenlands for å delta på slike kurs. Dette er tøv. Så lenge D N V forestår autorisering har de også en klar forpliktelse til å tilby alle interesserte medlemmer kurs i Norge. Inntil behovet for søkere er dekket.

Punkt 3, må fremlegge 100 journaler fra eget kartotek! Hvordan i all verden skal dette kontrolleres på forsvarlig måte?

Siste punkt, kravet om 1000 undersøkte kasus under veiledning av autorisert veterinær. Dette burde forbigås i stillhet! Ingen veterinær oppfyller disse kravene. De skyter høyt over mål, og bidrar kun til å underbygge troverdigheten av hele opplegget.

Hvorfor er så vedtaket fra årsmøtet '84 så betenkelig? Her kan nevnes mange grunner. Det er uheldig å foreta spesialisering på enkelt-lidelser. Man burde heller trekke fram fagområder som favner videre, som f.eks. cardiologi, dermatologi o.s.v. Hvor mange autorisasjoner skal det bli etterhvert, dersom en skal ha spesialister på alle sykdommer med høy arvbarhet? Hvorfor skulle en på død og liv velge noe så snevert som PRA-komplekset? Det finnes andre arvelige lidelser med atskillig større betydning enn nevnte lidelse. Riktignok har oppdretterne sett seg «blinde på PRA, men er det disse som skal organisere sykdomsbekjempelsen på hund i Norge? Eller kanskje er det svenskene?

Jeg, og mange med meg, reagerer på at spesielle organisasjoner, i dette tilfelle NKK, skal være med å styre utdannelsen av norske veterinærer. Dette kan til en viss grad hevdes all den stund NKK ikke vil registrere attester utstedt av veterinærer som ikke er «godkjent» til dette. Her er vi inne på en yrkespolitisk vei som kan føre galt avsted.

Ordningen om autorisasjon av attestutstedere er klart *konkurranseregulerende*. Jeg er uenig med Presthus når han uttaler følgende: «Autorisering vil ikke på langt nær være aktuelt for alle smådyrpraktikere. Det må ikke ses på som et tilskudd til den praksis som man allerede driver.» Her er det ikke snakk om «tilskudd», men et anselig tap av praksis. HD-røntgen og ID-merking gjøres som regel samtidig med øyelysing, og folk vil naturlig søke en klinikk hvor alle disse undersøkelser gjøres samtidig. De årlige kontrol-

Intet kurs blir arrangert. En automatisk utelukkelse av en stor gruppe smådyrpraktikere.

Nå har det riktignok vært arrangert diverse oftalmologikurs tidligere. Men medlemsmassene i SVF ble ikke på forhånd klart nok gjort oppmerksom på at disse kurs skulle være et «must» for å gå opp til en fremtidig eksamen i arvelige øyesykdommer. Det er altså her gjort en forskjellsbehandling av medlemmene i SVF, ved at det ikke ble arrangert nytt generelt kurs, slik at alle kunne ha en rimelig sjanse til å kvalifisere seg på samme vilkår.

lene i forbindelse med PRA-komplekset vil i tillegg være regulerende på klintilgangen. Det er direkte uærlig å hevde at konkurranseelementet er *uten* betydning i Oslo-området hvor en har flere «rene» smådyrklinner tett opp til hverandre. Dessuten er det i enhver klinikk interesse å kunne tilby sine klienter et bredt behandlings- og undersøkelsestilbud. Jeg er ikke imot å henvise vanskelige kasus til spesialister, når disse en gang i framtiden kommer! Men da må det være skikkelige spesialister med forsvarlig utdanning. Det har en, pr. dags dato, kun ved Norges Veterinærhøgskole.

Undertegnede fikk avslag på sin dispensasjons-søknad om eksaminasjon. Vi blir 2 smådyrveterinærer på heltid ved Skedsmo dyreklinikk fra sommeren '86. Vi setter vår ære i å holde oss faglig ajour. Denne muligheten får vi ikke ved en slik vilkårlig utvelgelse av eksamenskandidater.

Såvidt jeg vet er det ca 10 veterinærer som får muligheten til autorisasjon. Omtrent det samme antall som i Sverige.

I referat fra styremøte i SVF, torsdag 6. februar 1986, påpekes viktigheten av at kandidater, som «for ettertiden ønsker å avlegge prøve, ikke må vente for lenge». Jeg er redd det ligger innebygget en lang hvilepause i denne uttalelsen, og at det bare er et forsøk på å roe ned gemyttene. Det har nemlig vært protester på gjennomføringen av denne ordningen.

Konkret foreslår jeg at det blir holdt årlige oftalogomikurs med påfølgende eksaminasjon til behovet for slike kurs er dekket. Jeg retter derfor følgende spørsmål til formannen i SVF, Geir Erik Berge:

Vil du arbeide for å *tidfeste oppfølgingen* av interesserte veterinærers etterutdannelse på dette område?

Knut-Arne Nøverdahl,
Kjeller

Eksamen og videreutdanning

Den første eksamen ble avholdt på NVH i 1986. Den var tredelt, med en skriftlig test, vurdering av øyeforandringer ut fra lysbilder og en praktisk test. Eksaminator var Keith Barnett, og det var professor Strande som sto for det praktiske arrangementet på NVH. Seks kandidater, de samme som hadde samarbeidet om utdanningen, gjennomførte og besto eksamen. Professor Strande gikk ikke opp til eksamen fordi han ble vurdert av DNV til å være *de facto* kvalifisert som øyelyser.

Kaffe på NVH etter eksamen i 1987. Fra v Anders Strande, Magne Haaland, Harald Vileid, Trond Bergsjø, Kjell Kongsengen og Edvard Smidt

Trening hos Martine Ulfeng med Ernst-Otto Ropstad og Anne-Mette Knutsen

Et krav til de første – og også senere – øyelysere var at de skulle bidra til opplæring av nye aspiranter. Det ble derfor vanlig at aspiranter var med når hunder skulle øyelyses, aspirantene holdt sine egne samlinger, og det meldte seg tidlig et behov for at øyelysere skulle møtes regelmessig.

I begynnelsen møttes vi hos hverandre én gang i året. Saker som ble behandlet var hvordan påviste forandringer skulle vurderes, utarbeiding av avlsanbefalinger og registrering og formidling av resultatene. Dette er saker som fremdeles er aktuelle, og som diskuterer på alle møter for øyelysere. På dette tidspunkt

var ikke NKK involvert i registrering av resultatene, og øyelyserne samlet og registrerte attestkopiene selv. Avlsrådene i raseklubbene fikk tilsendt attestkopier, men disse skjebne var ofte litt usikker. Det fantes ikke klubber for alle raser, og det var ikke alle klubber som hadde operative avlsråd.

NSVO

Frem til 1992, da Trond Bergsjø tok initiativ til formalisering av øyelysergruppen, ble gruppen ledet av Ellen Bjerkås. Norsk Selskap for Veterinær Oftalmologi (NSVO) ble stiftet på et møte hos Harald Vileid i Sandefjord. Selskapet ønsket etter hvert også sin egen logo, det ble utlyst konkurranse, og Birgitte Grann Greves forslag gikk til topps. Den første formannen var Trond, senere formenn var Jon Snøfugl, Ellen Dobloug, Niels Højgaard Andersen, Hege

Jøntvedt Engum og Ernst-Otto Ropstad. Gruppen har utviklet seg fra "hjemmebesøk" til organiserte årlige møter med kurs og diskusjoner. Hvert 4. år er det også NSVO som har ansvar for det nordiske møtet. NEEC har to æresmedlemmer; EllenB (2010) og TrondB (2015).

Mike Davidson fra USA var foreleser på kurs i retinoskopi

NKKs rolle

Kontakten med NKK var i begynnelsen preget av to kolliderende syn. Det var krefter i NKK som for så vidt ønsket fokus på arvelige sykdommer, men på den andre siden var det mange sterke krefter som syntes dette var noe tull som veterinærene hadde funnet på for å tjene penger. Illustrerende er daværende leder for NKK, Per Halmrast, sin uttalelse på et symposium for arvelige sykdommer på Voksenåsen hotell i 1988: «Det fantes ikke sjuke hunder før'n Kongsengen kom te' Gjøvik». Denne uttalelsen gjorde et visst inntrykk. Problemet var at de som satt i styrende organer i NKK samtidig var ivrige og anerkjente oppdrettere, og de ønsket ikke at noe skulle «hefte ved» noen av deres hunder. Derfor ble ingen resultater offentliggjort, og øyelyserne ble pålagt munnkurv. Dette skapte selvfølgelig utfordringer med hensyn til utforming av

fornuftige avlsprogram. Ingen attester skulle offentliggjøres, og da EllenB en gang (bevisst) "lekket" til et par kolleger at en sentral avlshund hadde gitt flere avkom med PRA, ble hun av daværende formann i NKK klaget inn for DNV for brudd på taushetsplikten.

Det var også kjent blant oppdretterne at noen øyelysere var «snillere» enn andre, spesielt når det gjaldt diagnostisering av CEA. En tid var det mange, også sentrale personer i NKK, som benyttet seg av dette for å få «friattest» på sine hunder. Denne situasjonen ble for øvrig løst etter noen år ved at den aktuelle "snille" øyelyserens autorisasjon ble inndratt.

Tidlig diagnostisering av CEA er ikke alltid like lett, og de norske øyelyserne hadde møtt denne problemstillingen med å anbefale øyelysing av valpene, og så ny undersøkelse av avlsdyr i ettårs alder. Dette hadde de ikke gjort i Sverige. En undersøkelse som svenske oppdrettere hadde gjort viste at det var en uakseptabel høy grad av feildiagnostisering av CEA på små valper. Dette skapte naturlig nok sterke reaksjoner, og kvaliteten på både øyelysing og øyelysere ble trukket i tvil. NKK grep denne rapporten, daværende formann i NKK, Helge Lie, var oppdretter av shetland sheepdog og han ønsket hele øyelyserordningen avvirket. EllenB ble i 1995 innkalt til et møte i NKK for å forklare situasjonen, og kunne opplyse om hvordan vi i Norge hadde møtt utfordringen med tidlig diagnostisering av CEA. Det var et interessant møte, som litt overraskende endte opp med at NKK besluttet å starte registrering av øyelysingsresultatene.

Men attestene vi hadde i 1995 var generelle, med få felter for avkryssing og mye plass til beskrivelse av funn. Attestene måtte derfor tolkes og kodes før resultatet kunne legges inn i NKKs database. Det var heller ikke alle funn som skulle offentliggjøres. Dette ble løst ved at EllenB tydet og kodet alle attestene. De fikk et stempel hvor funn som skulle registreres var krysset av, både de som skulle inn i «åpen» og de som skulle i «lukket» database. Så ble attestene oversendt NKK hvor resultatene ble lagt inn i databasen. Fra dette tidspunkt ble også resultatene offentliggjort, hvem som helst med tilgang til DogWeb kunne se på dem. Dette var en viktig milepæl i avlsarbeidet. Men ID-merking av hunder var ikke obligatorisk, og siden det bare var ID-merkede hunders resultater som ble registrert i NKK, ble det ført et uoffisielt tilleggsregister over resultater fra ikke registrerte hunder. Manglende ID-merking ble av enkelte oppfattet som et nærmest uløselig problem. Mange hunder var ikke ID-merket, hvis de var, var de fleste tatovert med en til tider uleselig merking, og det var problemer med avlesing av chip på utenlandskregistrerte hunder. Men etter hvert ordnet alt dette seg.

Med de nye attestene ble det enklere for NKKs medarbeidere å legge inn resultatene direkte, uten at de måtte innom en person for koding. Det kortet ned behandlingstiden, men fremdeles gikk det for lang tid fra hunden var øyelyst til resultatet var tilgjengelig online. Og i løpet av 2008 tok NKK initiativ til fremtidig online registrering. Selv om det fremdeles er ting som burde vært oppdatert og forbedret, fungerer systemet i det store og hele bra. Et ankepunkt er likevel at det er vanskelig å få ut årlige samlede oversikter

over diagnoser, noe som gjør det vanskelig å få fullstendig oversikt over situasjonen. I dag pågår arbeid med å opprette en felles europeisk database i regi av ECVO, med Ernst-Otto som en av hovedaktørene.

Samarbeidet med NKK er i dag bra. Vi arbeider for et felles mål, en funksjonsfrisk hund.

Kattene

Det er ikke bare hunder som øyelyses, det er også en viss etterspørsel etter øyelysing av katter. Ansvarsbevisste oppdrettere har sørget for å få avlsdyr øyelyst og i senere tid gentestet, men foreløpig er det relativt lite fokus på arvelige øyesykdommer hos katt. Det finnes heller ikke noen sentral registrering av resultater.

Nordisk samarbeid om utdanning og autorisering

Utdanning av øyelysere var i godt gjenge i de nordiske landene da Nils Wallin-Håkanson fra Sverige (bildet til v) tok initiativet til å samles om en felles utdanning og eksamineringsordning. I 1996, på det første nordiske møtet som ble avholdt i Landskrona i Sverige, ble The Nordic Eye Examination Committee (NEEC) dannet. Komiteen besto av én representant fra hvert land, og var ledet av en ECVO Diplomate. Nils ledet komiteen og utformet det første forslaget til retningslinjer, med Tarja Kolisoja (FI), Eva Hertel (S), EllenB (N) og Finn Boserup (DK) som de første komitemedlemmene.

NEEC sitt arbeid foregikk i samarbeid med de respektive lands veterinærforeninger, og etter noen år med litt "barnesykdommer" fant systemet sin form. NEEC fikk raskt utfordringer ved å befinne seg i

skjæringspunktet mellom aspirantenes krav til raskt å gjennomføre utdanningen og bestå eksamen, og NEECs kvalifikasjonskrav for fremtidige øyelysere. Det kom klager, både muntlig og skriftlig, men totalt sett er det nå etablert en felles holdning til hvilket faglig nivå en øyelyser skal ha for å ha passert eksamen.

Besvarelsene fra lysbildetest gjennomgås. Fra v. Lena Karlstam, Ellen, Kaisa Wickström. Ernst-Otto

I 2004 overtok EllenB ledelsen av NEEC, Kaisa Wickström ble nasjonal representant for Finland, Lena Karlstam for Sverige og Ernst-Otto for Norge. EllenB ledet NEEC frem til 2010. Dagens NEEC (2015) består av Elina Ruusanen, Lena Karlstam, Claus Bundgaard og Dagny Spanne Kjær, med Ernst-Otto som leder.

Det nordiske systemet har vært mønster for andre land som ønsker å kvalifisere øyelysere, og det er godkjent av ECVO som en fullverdig utdanning for å bli ECVO Eye Scheme Examiner. Ved hver eksamen er en representant for ECVO til stede for å kvalitetskontrollere eksamen, og NEEC har også eksaminert ikke-nordiske oftalmologer som ønsker å kvalifisere seg.

Utdannings- og eksamenskravene har vært praktisk talt uforandret siden ordningen ble opprettet. Unntak er justeringer i den såkalte «Qualitative list», listen med sykdommer og forandringer som aspiranten skal ha sett. Dette er nødvendig fordi aspiranten skal kjenne til både «klassiske» og nye sykdommer. Samtidig har det forsvunnet forandringer av mindre betydning fra listen. Eksamen består fremdeles av tre deler, en lysbildetest, en skriftlig og en praktisk test. Alle aspirantene får tilsendt oppdaterte retningslinjer når de starter sin utdanning. I 1998 ble det utarbeidet en oversikt over viktige diagnoser som aspiranten må stille riktig for å kunne passere eksamen, en såkalt “List of lethal issues”.

Dansk-norsk samarbeid om utdanningen med gjennomgang av lysbilder. Fra v. Elisabeth Bjørnstad, Gunar Gram og Henrik Bartholin (DK). Bak: Veileder Ellen Bjerås

Attestene

De første attestene var enkelt utformet, med fokus på de tre sykdommene som var ansett å være av størst betydning; PRA, katarakt og CEA. Men med økt kunnskap så man at det var mange andre sykdommer som også burde vurderes, og det ble utformet attester som ble oversatt og tatt i bruk i Norge fra 2002. Frans Stades, ECVO Diplomate fra Nederland har vært sentral i utformingen av de attestene vi bruker i dag, samt i å utarbeide retningslinjene for undersøkelse og vurdering (ECVO Scheme). Attestene ble trykket og solgt gjennom DNV. En nødvendig revidering etter noen år ble gjennomført, men stort sett er attestene uforandret.

Frans Stades orienterer om utfylling av attestene på et harmoniseringsmøte i Paris

De danske og finske øyelyserne valgte også å bruke de europeiske attestene. Men ved å ta i bruk ECVO-attestene godtok man også ECVO Scheme. Dette falt noen tungt for brystet, og spesielt var skepsisen stor i Sverige. Sterke krefter arbeidet mot ECVO Scheme som for enkelte bød på uakseptable vurderinger av noen av de forandringene som kunne påvises ved øyelysing.

Fra et møte om øyelysing. Fra v. Ellen Bjerkås, Tarja Kolisoja, Finn Boserup, Berit Wallin-Håkanson, Lennart Garmer

En fordel med felles attester og felles vurdering er at en attest utstedt i ett land er gyldig også i et annet som arbeider etter samme system. I lang tid valgte de svenske øyelyserne å stå utenfor det europeiske samarbeidet, og attester utstedt i Sverige ble ikke uten videre registrert i andre land. Den tapende part i denne situasjonen ble oppdrettere og hundeeiere, og det er jo for deres skyld man øyelyser. Men etter en hemmelig, skriftlig avstemning i den svenske øyelysergruppen i mars 2015 ble det omsider besluttet å gå over til å benytte ECVO-attester. Dette vil bety at ECVO-attester utstedt av svenske øyelysere i fremtiden vil kunne registreres i andre lands databaser, som NKKs database DogWeb.

Frans Stades (til v) og Keith Barnett i diskusjon om ECVO-attestene. UK har valgt sin egen vei og har holdt fast ved et attestformular med mangeårig tradisjon

Fra et harmoniseringsmøte i The Kennel Club i London med representanter for oppdrettere, kennelklubber og ECVO Diplomates

Dagens situasjon

Som en forløper til utarbeidelsen av ECVO Scheme ble det holdt flere europeiske harmoniseringsmøter hvor både representanter for nasjonale kennelklubber og øyelysere møttes for å diskutere saker av felles interesse. ECVO Scheme som vi forholder oss til blir diskutert hvert år på ECVO-møtene og revidert jevnlig. Dette skjer ikke uten kamp. Det er mange som rir sine kjepphester, og i og med at vi jobber med kliniske funn, vil det alltid være grunnlag for diskusjoner om hvordan forandringer skal vurderes og noteres på attestene. For å harmonisere vurderingene best mulig, har ECVO hvert år en egen sesjon hvor funn og nye sykdommer blir diskutert, og på de nordiske møtene er aspirantenes lysbildetest også en egentest for erfarne øyelysere. For å kunne opprettholde autorisasjon som øyelyser, krever ECVO tilstedeværelse på et visst antall møter og kurs. I tillegg skal øyelyseren dokumentere et bestemt antall øyelyste kasus over en treårsperiode.

Diskusjon av kasus med divergerende diagnose i den finske øyelysergruppen

Men selv om man forsøker å kvalitetssikre systemet så godt det lar seg gjøre, skjer tilfeller av divergerende diagnose. Det kan være fordi vurderingen er vanskelig, men det kan også være at en øyelyser tar feil. Det er utarbeidet rutiner for hvordan slike situasjoner skal håndteres. Det har også vært en utfordring å enes om å notere alle funn på attestene. Og fremdeles er det slik at noen øyelysere oppfattes som "snille" og noen som "streng". Dette burde ikke være nødvendig.

Avlsanbefalinger

Systemet med øyelysing ble igangsatt fordi oppdrettere og eiere ønsket pålitelige diagnoser som grunnlag for sitt avlsarbeid. Vi mente derfor at det var vår oppgave også å utarbeide anbefalinger for avl. Helt fra begynnelsen var vi bevisste på at det vi kunne gi var anbefalinger ut fra faglige kriterier og kunnskap på det aktuelle tidspunktet, men vi kunne ikke pålegge oppdretterne å følge anbefalingene. Vi har da også gjennom årene sett at til tider blir våre anbefalinger fulgt, og til tider tar raseklubbene saken i egne hender. Avlsanbefalingene blir regelmessig evaluert og revidert i tråd med ny kunnskap. Inntil nylig var ikke anbefalinger for avl en del av ECVO Scheme, men nå innarbeides også dette.

Informasjon til eiere og oppdrettere

Initiert av Hege Jøntvedt Engum og i samarbeid med EllenB og Ernst-Otto er det utarbeidet flere informasjonsbrosjyrer som blir delt ut til interesserte. I tillegg er øyelysere aktive som foredragsholdere og forfattere av innlegg i hundeblander. De besvarer også et stort antall spørsmål om øyelysing og avl, både fra hundeklubbens avlsråd og fra enkeltoppdrettere. I det store og hele er samarbeidet med klubber og oppdrettere godt, selv om det kan finnes unntak. Vi arbeider alle for sunne og funksjonsfriske hunder.

Trond Bergsjø holder foredrag om PRA

Fremtidige utfordringer

Utdanningen som aspirantene gjennomgår er krevende og kostbar, og det har vært stilt spørsmål ved om nivået er for høyt. Etter min mening er det ikke slik. Nivået må være høyt for at oppdrettere og hundeeiere skal kunne få en tjeneste de kan stole på. De aller fleste aspiranter har hittil passert eksamen, men dette vil nok ikke alltid være tilfelle. NEEC har en krevende oppgave i å stå i stormen.

Det er krevende å komme gjennom eksamen, og lettelsen er stor når den er overstått. Fra v. Anne Mette Knutsen, Ernst-Otto Ropstad, Martine Ulfeng, Elisabeth Bjørnstad

For å opprettholde autorisasjon som øyelyser, kreves det at man øyelyser et bestemt antall dyr hvert år. Det kreves også at man stiller opp på et visst antall møter og kurs. Kravene har flere hensikter; man erverver seg ny kunnskap, man blir oppdatert på nyoppdagede sykdommer og man harmoniserer vurdering av de funnene som gjøres. Dessuten er det sosialt viktig å treffe kolleger!

Petter Heim og Trond Bergsjø

Siv Grosås, Tobias Revold og Tone Engelskjønn

For noen år siden var de aller fleste hundene i Norge registrert i NKK. Dette er ikke lenger tilfelle. Dette skyldes flere faktorer; noen ønsker ikke en hund i et register, det drives planmessig blandingshund-avl, og et ikke ubetydelig antall hunder smugles inn i landet. Mangelfulle kunnskaper hos «oppdrettere» og mangelfull kontroll av avlsdyr vil antakelig gi oss utfordringer i fremtiden.

Utviklingen av gentester har vært til stor hjelp i avlsarbeidet. Det er imidlertid viktig at prøvetaking og analyse er underlagt kvalitetskontroll, ellers blir testene verdiløse. I mange oppdretteres øyne kan gentest erstatte øyelysing. Dette er feil, en gentest for et begrenset antall øyesykdommer erstatter ikke øyelysing.

Videreutvikling av øyelysing av katter som brukes i avl er et mål. Katter kan også ha alvorlige arvelige øyesykdommer, og øyelysere kan bidra i utvelgelsen av friske avlsdyr.

Målet med øyelysing er å bidra til at det avles funksjonsfriske dyr uten øyesykdommer som medfører redusert syn eller smerter. Utfordringene er mange, gledene over vel utført arbeid likeså!

I 2010 ble Kristina Narfström utnevnt av daværende rektor Yngvild Wasteson til æresdoktor ved NVH for sitt mangeårige arbeid med oftalmologi, som også omfattet trening av norske øyelysere.

Det er til tider krevende å være øyelyser